

Yitik Bir Masal: Endüstri Devrimi*

Thomas E. WOODS Jr.

İnsanların genel olarak Endüstri Devrimi'ne bakışı; onun, devrime kadar neşe ve bolluk içerisinde yaşayan insanlığı, geniş boyutlu bir yoksulluğa sürüklediği yönündedir. Bu yaygın kanaate karşılık son yıllarda bu döneme ilişkin alternatif yaklaşımlar o kadar arttı ki, akademik düşünme anlamında, yenilikleri her zaman gerilerden takip eden Batı uygarlığının miskin ders kitapları dahi, son gelişmelerden sonra bu konunun tartışmaya açık olduğunu kabul etmek zorunda kaldı. 1940 ve 50'lerde, Avusturyalı büyük iktisatçı F.A.Hayek ve Ludwig von Mises bu konuda alternatif bir yaklaşım geliştirenler arasındaydı.

Hayek'e göre Endüstri Devrimi hakkında aklımızı karıştıran ve bizi yanlışlara sürükleyen nedenlerden biri, dönemle ilgili çalışma yapan tarihçilerin konuya kendi ideolojilerinin öngörülerine dayalı at gözlükleriyle bakmış olmasıdır. Bu tarihçilerin çoğu Marksisttir ve endüstrileşmenin işçileri mutlaka mağdur ettiğine inanırlar. Hayek bu konuya şöyle değinir: "Onları kollayan teorik öngörüler kapitalizmin gelişimini işçi sınıfına zararlı addettiklerine göre, peşinde oldukları şeye ulaşmaları hiç de şaşırtıcı olmasa gerek." Uzun lafın kısası, konuya yaklaşımları bilimsel tarafsızlığın ortaya koyduğu kanıtlarla değil, propaganda amaçlı ve ideolojik içeriklidir¹.

Ekonomist ve filozof Leopold Kohr, *Ulusların Çöküşü* adlı eserinde reform hareketlerinin inanılmaz yükselişinin ve Endüstri Devrimi'nin doğuşuna dair sosyal eleştirilerin daha da kötüleşen koşulların habercisi olduğunu söyleyerek, kapitalizme ihtiyatlı yaklaşan entellektüeller arasında özgünlük kazanmıştır. Kohr'a

Thomas Woods, doktoraını Kolombiya Üniversitesi'nde yaptı. Şu an Brentwood'da (New York) Suffolk Community College'da tarih profesörü olarak çalışmaktadır.

1. F. A. Hayek, "History and Politics", *Capitalism and the Historians*, ed. F. A. Hayek (Chicago: University of Chicago Press, 1954), p. 22.

göre “Reform hareketlerinin yaygınlaşması iyileşen değil, kötüleşen koşulların habercisidir. Önceki çağlarda sosyal reformistlerin sayısının az olmasının başlıca sebebi, o günlerin bizim yaşadığımız bugünlerden daha iyi olmasıydı.”²

Fakat, Hayek’e göre; ille de böyle olması gerekmez. Muhtemelen durum tam tersinedir; zira, 18.y.y’ın sonları ve 19.y.y’ın başlarında insanların büyük bir bölümünün yaşayıp çalıştığı korkunç şartlara ilişkin tuhaf bir şekilde Endüstri Devrimi’nin savunusunun ekmeğine tam anlamıyla yağ sürmektedir. Endüstri Devrimi’nden önce herkes mutlak bir yoksulluk içinde yaşayacağını; dahası aynı kade-ri çocuklarının ve onların çocuklarının da taşıyacağını bilirdi. Endüstri Devrimi’nin getirdiği şaşırtıcı zenginlik, insanları yoksulluğun her alanda süratle yok edilmesi konusunda sabırsızlığa düşürdü. Endüstri Devrimi’nden önce, hemen herkes en derin yoksulluğu yaşarken, kimseden çıt çıkmıyordu. Buradan ve Hayek’in söylediklerinden anlaşılıyor ki: “18.yy’da o zamana kadar fark edilmeyen birçok gerçek anlaşılmıştır.” Hayek devamında: “Zenginleşmedeki ve gelişmedeki artış, standartları ve hedefleri de yükseltmiştir. Yüzyıllardır, doğal ve değişmez diye kabul görmüş ve hatta geçmişte ilerleme olarak addedilmiş ne varsa, yeni çağın vaad ettiği olanaklarla karşılaştırıldığında yetersiz ve hatta komik bulunmuştur. Ekonomik sıkıntılar bundan böyle hem daha fazla göze çarpar olmuş, hem de daha az mazur görülmüştür, çünkü genel olarak zenginlik daha önce hiç olmadığı kadar hızla genişlemiştir/yayılmıştır.”³

Burada, büyük ekonomist Joseph Schumpeter’in ünlü gözleminden de bahsedilebilir. Schumpeter yeni bir tartışma açarak şunu belirtiyor: Her şeyden öte kapitalizmin yarattığı muazzam zenginlik, kapitalizmin eleştiricilerinin entelektüel olarak konumlanmalarını, boş zamanlarını değerlendirebilmelerini ve lanetler yağdırdıkları uygarlığın tadını çıkarmalarını mümkün kılmaktadır. Schumpeter’in korkusu, bu gelişmelerin kapitalizmin sonunu getireceği sanısına dayanıyor. Çoğu iktisattan anlamayan ve her toplumsal sıkıntının faturasını kapitalizme çıkaran ve farklı sınıflardan gelen bu aydınların çoğalması, insanların sisteme olan bağlılıklarını zaman içinde yıpratıp, kapitalizmin yerine sosyalist bir ekonomik yapı oluşturulmasına yol açabilir. Yani, Schumpeter kapitalizmin bu büyük başarısıyla kendi sonunu hazırlamasından endişe duymuştur.

İşçi Sınıfını Kapitalizm Yaratır

Hayek konuyla ilgili açıklamalarına şöyle devam ediyor: “Kapitalizmle işçi sınıfı hareketinin yükselişi arasındaki hakiki ilişkinin tarihi kapitalizmin geniş kit-

2. Leopold Kohr, *The Breakdown of Nations* (New York: Rhinchart & Co., 1957), p. 155.

3. Hayek, “History and Politics,” p. 18.

leleri (proleteriyayı) istismar ettiği yolundaki iddiaları çürütmektedir.”⁴ Hayek’e göre, kapitalizmin sağladığı istihdam olanakları, daha çok insanın yaşamını sürdürebilmesini sağlamıştır. “Kapitalizm eliyle yaratılan işçi sınıfı, kapitalizm olmadan varolamaz; zira bu sınıf, kapitalizmin sağladığı yeni iş olanakları sayesinde büyüyebilmiş ekstra bir popülasyondur/kitledir.”⁵ Endüstri Devrimi’nden önce, tarımsal yollardan ekmeğini kazanamayan bireyler; ticaret yapmak için, ailesi tarafından sermayelendirilmemişse kendini uçurumun kenarında buluyordu. Endüstri Devrimi’nin bu noktada mümkün kıldığı şey, piyasaya sunabileceği hiçbir katkısı bulunmayan bu insanların, iş güçlerini ücret karşılığı kapitalistlere satabilme olanağıdır. İşçilerin hayatta kalabilmelerini sağlayan şey de işte budur. Bu yüzden endüstri devrimi, endüstri öncesi durgun dönemlerde/koşullarda varlığının devamının sağlanması bile mümkün olmayan nüfusun patlamasına izin vermiştir.

Hayek ve Mises, Endüstri Devrimi öncesi dönemin müreffeh ve tatmin edici olduğu görüşüne karşı çıkarlar. Mises tarafından aktarılan standart bir hikâyeye göre:

*Köylüler hayatlarından memnundu. Fabrika işçileri de feodal sistemde mutluydular. Kendi çiftlik evlerinde çalışıyorlar, kendilerine ait bağ, bahçede kendi aletleriyle hoş bir yaşam sürüyorlardı. Ne var ki sonraları “Endüstri Devrimi bu insanların üzerine savaş ve veba gibi çöktü.” Fabrikalar bağımsız işçiyi tam anlamıyla bir köleye dönüştürdü; onu yalnızca boğaz tokluğuna çalışır hale getirdi; kadınları ve çocukları imalathanelere hapsederek aile yaşamına zarar verdi; toplumsal ve etik temellerin yıpranmasına neden oldu.”*⁶

Endüstri Devrimi öncesi koşulların akıl almaz boyutlarda yoksulluğa dayandığını belirten Hayek’e, Mises de katılır. Devrimin hemen öncesinde ekonomi son derece durağandı ve sistem artık tarımla veya imalathane üretimiyle yaşaması mümkün olmayan ve sayıları her geçen gün artan milyonlarca insana çıkış yolu sunamıyordu.

Mises’e göre insanların fabrikalara girmesi, fabrika işçiliği bize bugün ne denli itici gelirse gelsin, onların o ana dek ellerine geçen en iyi fırsattı (Bu Murray Rothbard’ın “gösterilen /teşhir edilen tercih,” kavramının bir tasviridir / izahıdır. Bu kavrama göre, bir bireyin tercihleri, gönüllü eylemde ifade edildiğinde, onun daha az tatmin edici olan yerine daha çok tatmin edici olduğuna inandığı şeyi yerleştirdiğinin yegâne güvenilebilir göstergesidir.). Mises şöyle diyor: “Fabrika

4. *Ibid.*, p. 15.

5. *Ibid.*, p. 16.

6. Ludwig von Mises, *Human Action: A Treatise on Economics*, 3rd. rev. ed. (Chicago: Henry Regnery, 1966 (1949)), p. 618.

sahipleri insanları zorla fabrikada çalıştırma gücüne sahip değillerdi. Yalnızca teklif edilen ücretle çalışmaya hazır insanları kiralayabilirlerdi. Ücretler ne kadar düşük olursa olsun, yine de bu insanların başka bir alanda çalışarak kazanabileceği paradan daha çoktu. Fabrikaların, kadınları mutfaklarından, evlerinin içinden; çocukları da oyunlarından kaldırıp çalışmaya zorladığını söylemek gerçekleri çarpıtmaktır. Bu kadınların tencereleri kaynamıyordu bile, bu çocuklar yoksuldu ve açlık çekiyordu. Sığınacakları tek çatı fabrikaydı; fabrika tam anlamıyla onları açlıktan, ölmekten kurtardı.”⁷

Mises de kabul etmektedir ki, Endüstri Devrimi’nin ilk on yılında fabrika işçilerinin yaşama standartları, dönemin üst sınıflarıyla veya günümüz işçi sınıfıyla karşılaştırılmayacak oranda kötüydü. Çalışma saatleri çok uzundu, imalathanelerdeki sıhhi koşullar esef vericiydi... Fakat halen şöyle bir gerçek kendini gösteriyor: Korkunç yoksulluk çeken ve günün üretim sisteminde kendine yer bulamayan bu artık nüfus için tek çare fabrikalarda çalışmaktır. Bu insanlar hayat standartlarını yükseltmek arzusuyla fabrikalara akın etti.”⁸

Kitle Üretimi

Diğer bir temel nokta ise endüstriyel kapitalizmin kitle üretimine göre şekillenmiş olmasıdır. Mises şöyle diyor: “İlk çağlarda hüküm süren ticaret hemen hemen yalnızca varlıklı insanların ihtiyaçlarını karşılamaya yönelikti. Ticarî büyüme, gelir seviyesi yüksek tabakanın kaldırabileceği maliyetlerle edinilebilecek lüks mallarla sınırlandırılmıştır.”⁹ Öte yandan fabrikadaki üretim, sokaktaki adamın satın alabileceği ucuz ürünlerin kitlesel üretimine yönelik bir üretim tarzıydı. Bu tarz, herkesin yaşama standardını inanılmaz şekilde ilerletti. İşte endüstriyel kapitalizmin dayandığı prensip tam da buydu.

Endüstri Devrimi’nin en büyük icraatı, kitlelerin ihtiyaçları üzerine kurulu kitlesel üretim çağını açmış olmasıdır. Ücretli işçiler bundan böyle yalnızca varlıklıların refahı için çalışan insanlar olmaktan çıktı. Artık fabrikadan çıkan malların asıl tüketicileri işçilerin kendileri oldu. Büyük yatırımlar kitle tüketimine dayanır. Bugün Amerika’da, tek bir holding yoktur ki kitle ihtiyaçlarına yönelik üretim yapmıyor olsun. Kapitalist bir işverenin temel prensibi sokaktaki adama hizmet vermektir... Pazar ekonomisinde, vatandaşın istediği tüm ürünlerin en kaliteli ve en ucuz yoldan sunulması, zenginliğin kazanılıp muhafaza edilmesinin tek yoludur.¹⁰

7. *Ibid.*, p. 619-20.

8. *Ibid.*, p. 620.

9. *Ibid.*

10. *Ibid.*, p. 621.

Tarihî olayları algılayış biçimimiz kaçınılmaz olarak politik bakışımızı etkiliyor. Endüstri Devrimi'ne bakışımız günümüz iktisadî konularına dair yaklaşımlarımızı doğrudan şekillendiriyor. Kendi haline bırakıldığı, engellenmediği vakit kapitalizmin herkesin zenginliğini arttırmaya yönelik midir? Ya da yoksulluğun yayılmasını önlemek için devlet müdahâlesi gerekli midir? İşte bu sorular, Endüstri Devrimi ile ilgili günümüzdeki tartışmaların temelini oluşturuyor ve F. A. Hayek ile Ludwig von Mises bu tartışmaların kendi çağlarında başını çekiyordu.

Çeviren: Emrah AKKURT

* "A Myth Shattered: Mises, Hayek, and the Industrial Revolution", *Ideas on Liberty*, November 2001, s. 42-44.

Sıradışı bir yazar.. Ufuk açıcı bir kitap...

Çok Hukukluluk, Laiklik ve Laikrasi

Kadir Cangızbay

LiBeRtE

Kitaplığınızda Özgürlüğe Yer Açın...